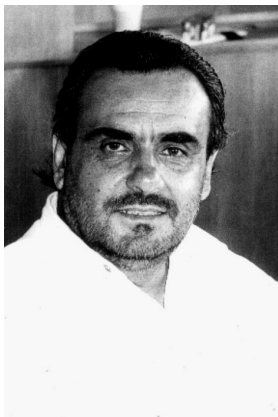

Мухарем Дурић

ХАН

Миодразу Ђукићу

МУХАРЕМ ДУРИЋ, познат је превасходно као новинар “Политике”. Студији књижевности нису определили његов пут ка катедри и литератури, него је посве неочекивано ушао у журнализам и то на велика врата, понајпре као позоришни критичар, а касније као хроничар политичких збивања и то у најжешћим и најсмутнијим временима, претходно и као откривач и истраживач највећих афера на простору уздрманом афером Агрокомерц, сарајевском наци – журком и банкарском афером у вези са вилама у Неуму...

Културни живот остаје његова стална преокупација, добитник је “Златног беоцуга” Културно-просветне заједнице Београда за трајни допринос култури Београда и међународних признања, између осталог, повеље која носи име Лазе Костића, Интернационалног фестивала Интерфер. Познати и су, у његовом публицистичком опусу, објављени фељтони о Белој кући, о последњем изданку хашемитске царевине, потомку пророка Мухамеда, затим о миру и рату, Олимпијским играма, Сарајеву – граду којег нема и, поред осталог, веома драматичан фељтон о гладијаторима. Три града, рођења и живота, одређују његову судбину:

Дубровник, Сарајево, Београд, исто као и аеродроми у Лос Анђелесу, Њујорку, Лондону, Сплиту, Дубровнику, и писте у Сарајеву и Београду.

Пише драме, приповетке, романе.

Мухарем ДУРИЋ

ХАН

ЛИЦА:

АГА, ханџија (Васо Д.)

СОЛАК, трговац или плаћени убица

МУЛА, песник, летописац (Башескија)

ЗУКО, занесењак, путописац (Челебија)

ДУМ, виолиниста, коцкар (Ђакомо Казанова)

ВИДРА, оргуљаш, бунтовник (Марин Држић)

ХАНИБАЛ, луталица, хоштаплер

НАДИНА, султанија

БИЈАХНА, Лихнида, девојка са Охридског језера

Вратар, шумар, Татарин, евнух, путници, трговци, фратри, попови, слуге и служавке, хаџије, авантуристи, лопови, одалиске, трговци коњима, глумци, редитељ, инспицијент, позоришни критичар, etc.

Хан се налази на необичном месту. Изнад провалије. У граду, а ван града. У близини је мост који је добио име по козама. Према предању, ту је чобан изводио козе, а оне су се стално задржавале на једном месту. Чобан је ту ископао ћуп пун злата. Касније је дао да се на том месту подигне мост који је назван Козја ћуприја. Мост је саздан од кречњака и седре. Премошћивао је реку на цариградском друму. Тругао са катетама Дубровник-Сарајево-Београд и хипотенузом Београд –Дубровник, обухвата место радње овог комада. Ликови драме нису нужно савременици. Постоји сателитски снимак моста. Прва верзија приче о хану је спаљена. Другу су уништили жбири.

УВОД

Гардероба у шеатиру, очи почейка предсйаве. Глумци, гардаробери, шминкери, модисйикиње, сйайисйи... ужурбано йролазе. Инсйицијентй преко звучника обавешйава да је дайй и дружи знак йред йочейшак йредсйаве.

Глумци су у костйимима и йод шминком. Тумач једне од жлавних завршава очйжледно инсйирайшван разговор с редишелем.

ГЛУМАЦ: *(Театрално)*

Живот је сан. Театар значи живот... Још кад не би било злобе, подметања, интрига, по ходницима и кулоарима, гардеробама, ово би био земаљски рај.

РЕДИТЕЉ: Ваља ћемо стићи да попијемо још по једну кафу... Волим што си прибран. Немаш трему?

ГЛУМАЦ: Трема увек постоји... Нећу више кафе. Довољно сам попио кофеина током поподнева, док сам се шминкао за представу. Само ћу чашу воде, да исперем грло.

РЕДИТЕЉ: Немој сада, после свега, да постајеш нервозан. Текст знаш, допао ти се још од самог почетка кад си га први пут читао...Ма, биће све у реду.

ГЛУМАЦ: Не сумњам...Писца још нема. Да ли ће доћи на представу?

РЕДИТЕЉ: Ваљда... он је изгубљен човек. Бави се глупостима, уместо да пише. Комади писаца који су гори од њега стално се играју, завртело им се у глави од славе, а он...

ГЛУМАЦ: Не знам зашто је у овој драми све гурнуо у историју..

РЕДИТЕЉ: Тако изгледа на први поглед. Он је само костимирао своје јунаке...И писци сатирске драме улазили су у митове и уопште се нису узбуђивали савременим догађајима. Овде је веза са савременошћу посве извесна.

ГЛУМАЦ: Не бежи наш писац. Он хоће да узбуди, па и да узнемири, чак, када уз сву егзотику обавија магијом, привиђењима.

РЕДИТЕЉ: Он користи лакмус папир. Не бежи од стварности... Истрорија јесте исписана крвљу, обележила су је убиства, пропасти, успони, наде, интриге, глупости. Он хоће да направи мало чудо, спаја Стефанов град замишљеним мостовима, Венецију и Дубровник, Београд и... Свестан је да не пише за "Old Vik". Он се једино

отимао да га у дилеме не повуче Шекспир са својим Хамлетом, да се не изгуби у маглама Магбетовим, или да не загази у поводањ нобеловца Андрића. На ове новопридошле писце са њиховим доскочицама и смешним метафорама, трабуњањима, није се никад обазирао... Наш писац се осврће на део историје који је важан у овом тренутку као и ханжија и други ликови који су више или мање препознатљиви.

ГЛУМАЦ: Његов хан је стециште различитих судбина. Али се није ухватио у замку и није потонуо у живом песку Проклете авлије.

РЕДИТЕЉ: Хан и јесте глас кроз црну тишину. Ту су се причале приче, казивала историја, текло пиће, водиле интриге, сликало време... Берза! Ту су се склапале погодбе... Чак је Нушић, кога драмски писци, чудне ли коинциденције, ословљавају са “Аго”, исто као јунака овог комада, забалежио да је хан био центар друштвеног живота..

ГЛУМАЦ: Казанова, Држић, љубавници и писци, па путописци и летописци Челебија, Башескија... на једном месту! Савојски, Шћепан Мали и други лажови и авантуристи. Па, Питагора са Самоса! Ипак...

РЕДИТЕЉ: Томе се од почетка чудиш. И други ће се сигурно зачудити. Па, то је његово право као писца. Питагора је свет и хармонију космоса свео на бројеве. Али, он је, заправо, опседнут и заправо, мисли на оног скулптора који је у бронзи извео “Младића који вади трн из ноге”. Ту се негде заплиће и радња драме и муке ханције због ране на нози... слично као и код Хемингвеја... О томе смо већ разговарали, а видећемо како ће публика то прихватити... да ли ће се смејати или плакати. Људи из позоришта који знају шта је театар, они који су били на пробама су задовољни, свиђа им се, иако смо се на генералној проби посвађали... У театру мисле да је и то добар знак.

ГАРДАРОБЕРКА: (*У пролазу*)
Гледалиште је пуно...

ГЛАС

ИНСПИЦИЈЕНТА: Ово је трећи знак. Представа почиње. Изволите на сцену. Подигните завесу, молим!

ПРВИ ЧИН

Сцена 1

У простираној одаји, на почасном месту, седи Аџа, (Васо Д.) џазда хана. Сам. Као да сјава... Поред њега прислоњена шјака. Најољу се чују џласови и рзање коња. Улазе јујиници. Ујућују јоздраве ханџији, али се одмах смеијају у дружи део одаје. Улази Солак. Прилази ханџији и јрисније се, неџо дружи, здрави са Аџом. Солак је у ћураку са јостивом од крзна црвене лисице, аџа у дуџом оџријачу од чоје.

СОЛАК: *(Лицемерно)*

Видим, а не чудим се... него се радујем... Хан ти је пун! Откуд сав овај шарени свет на једном месту? Ако је судити по оделу, има их са разних страна, наших и других. Јеси ли се надао гостима, у ово доба године, Аго?

АГА:

Више нисам, него што јесам. Трговци и ходочасници су поранили ове године... Као да нешто слуте... А ови други, ситни продавци магле, пробисвети, несрећници, преваранти... њих увек има... Нека их... Остану дан, два, како је уобичајено, па нестану, намере се у други хан, па и тамо остану само два, три дана, да не плаћају конак... А теби... теби се нисам надао. Начо сам, додуше, нешто, али овде се вести споро преносе. Допру до мене у измењеном облику... Седи. Јеси ли здраво путовао?

СОЛАК:

Добро, хвала Богу... Није било пуно кише, ни ветра. Како си ти? Дуго се нисмо видели.

АГА:

То не зависи од мене, него од тебе. Ти, пут путујеш као да си син друмова и као да ти је караван кућа и земља... Додуше, никад нисам знао, ни сазнао шта ти, заправо радиш... Идеш где ти је драго, остајеш колико хоћеш и с ким хоћеш... А ја сам, ето, везан. Одавно нисам путовао, ни видео море, ни осетио арију.

СОЛАК:

Добро, добро... пусти сад ту твоју меланхолију и но-сталгију.

АГА:

Је ли ти караван велики, докле је дошао?

СОЛАК:

Прве деве су на два конака од твог хана.

АГА:

Шта носиш у бисагама?

СОЛАК:

Свилу, дуван, димљено месо, кожу, зачине... И за тебе нешто...

- АГА: *(Као у шали)*
Мени свилен гајтан...? Хе, хе.
- СОЛАК: *(Озбиљно)*
Скроман поклон, порцеланску чинију из Кине...
(Смејући се)
И... ову бурмутицу...
- Аџа узима бурмутицу, врти је у руци.*
- АГА: Подсмеваш се... Мислиш, требаће ми... у недостатку...? Благодарим... А како је на авлији?
- СОЛАК: Копни...
- АГА: Долазе пролећне бујице. Долазе ветрови луталице.
- СОЛАК: А ти не излазиш? Променила су се годишња доба, откако смо се прошли пут срели.
- АГА: Једино се то није променило, као ни људске нарави... Гледам... Долазите... одлазите... и не мењате се. Минуле јесени долазили су неки и кришом завиривали у сваки ћошак. Ти си се променио. Блед си у лицу... уплашен. Чудно ми изгледаш и разрогачено ме гледаш. Људи се споро мењају. Или, се то дешава преко ноћи.
- СОЛАК: Људи се не мењају... Треба да прође рок... да се види на лицу оно што је у души. Такви су, какви су, људи остају заогрнути својом добротом или злбом.
- АГА: Мислиш да добро и зло владају светом?
- СОЛАК: Мене интересује ноћ, тама, зло...
- АГА: Понекад се то не види, другачије сад говориш. Бавиш се сплеткама, прелазиш с једне на другу страну, сипаш из шупљег у празно...
- СОЛАК: Није морало да буде несклада међу нама. Пустито то... Него, реци ми шта је с тобом? Свашта сам чуо.
- АГА: Оно што ти други кажу, није истина, а ономе што чујеш од мене... нећеш веровати.
- СОЛАК: Тако обично бива.
- АГА: Нога ме још боли. Прошлог лета сам изашао на чистину на пропланку коју су њушкама рашчистили дивљи вепрови. Склонио сам се у страну кад су крмци изненада наишли, и забасао у неком трњу и ту огребао ногу. Заплео сам се и запео о глог. Помислио сам... ето, неко ће ме на свадбу звати... Невидљива, у почетку,

огреботина, танка линија се загнојила, позлила се рана и, ево, целу зиму ме мори. Стављам неке мелеме... не помаже... Долазио је и онај травар с Романије.

Сйоља дойиру узвици. Момци улазе, дођоварају се са водичима, љимају зајовесџи, брзо излазе. Нови џласови најављују нове џосџе. Аџа и Суле седе и џуше. Одједном, одјекну џрасак Неки од џосџију у сџраку џоџадаше џо џоду, неки се џриљубише уз зид.

АГА: Ау, ево их... опет... Лези!

СОЛАК: Шта би?

АГА: То зло никако да се искорени... Ем, нападају путнике, ем сад хоће да ударе на хан. Мајку ли им... Лези и не мичи се!

Аџа вади кубуру, Суле џоџеже карабин.

СОЛАК: Ко су?

АГА: Башибозук... Остало после рата, као коров. Крију се по шуми, једу корење, пужаве, гљиве... нападају кога стигну. Не презају ни од чега, као гладни курџаци... Не мрдај..!

Ослушкују и оџрезно џровирују.

СОЛАК: Не чује се ништа, отишли су...

У џиџини, џриџије се један момак, џоново се саџиње, џоџије и у рукама носи неџио.

АГА: Шта је то?

МОМАК: *(Тихо, сажаљиво)*
...Птица. Улетела је кроз прозор. Разбила стакло.

АГА: Откуд птица... Каква птица? Значи, ово није био напад...

МОМАК: Не знам..

АГА: Је ли жива?

МОМАК: Ко?

АГА: Птица...

МОМАК: Рањена је, крило јој је сломљено, кљун јој је крвав...

АГА: А која је то птица ?

МОМАК: Не знам... препелица, јаребица... не знам.

СОЛАК: Ето, видиш... Ти велиш да су нас напали разбојници, а оно... птица. Биће да је то јастреб!... За ластавицу је рано.

АГА: Иди, нађи и узми ону крлетку, стави у њу рањену птицу. Сипај воду, раскваси у њој мало хлеба.

Пуџници усџају са џода, неки џочињу да се смеју.

АГА: Славуј !... Булбул... Откуд славуј у ово доба године?

Сцена 2

Аџа и Солак седе. Улази момак.

МОМАК: Стигао је дуван из Ниша и ракија из Прокупља.

Савијају дуван, џуше. Доносе им кафу, раџлук, воду.

СОЛАК: Запевај, Аго... дуго ниси.

АГА: Има времена, полако... А има и важнијег посла.

СОЛАК: Шта је важније?

АГА: Приче нису важне... Покосити ливаду, окопати кромпир... то је посао.

СОЛАК: Па јесте, нешто треба јести...

АГА: *(Озбиљно)*
Шта си ти радио?

СОЛАК: *(У шали)*
Лов ловио... у лугу зеленом. Хе, хе...

АГА: *(Прихватају шалу)*
Хрте и соколе си пустио у планину?

СОЛАК: *(Зайева)*
Хрти срну уловише, а соколи белу вилу...

АГА: Пролазе године. И ти и ја, превалили смо педесету...
Спомињеш ли се старих времена?

СОЛАК: Сањам их. Сећам се како смо, као деца, скакали с лука џуприје у матицу реке... Доле је, на левој обали, била једна стена, испод које је *И нешто*” вукло под воду. Вода је на том месту била тамна и некако хладнија. Мало ниже, беласало се камење, а вода била провидна. Зароним и напијем се воде, бистре, чисте, ледене... испод камена ухватим рибу, клена... Узводно је било некако све мутно, доле блиставо чисто. Све се ту променило...

Ђуше...

- СОЛАК: *(Присно)*
Старче...
- АГА: *(Подражава ља)*
Старче... Донео си ми бурмутицу...
- СОЛАК: Да се не лажемо.
- АГА: Свет је пун лажи.
- Заћућаше ѿново.*
- АГА: А ти? Јеси ли променио веру?
- СОЛАК: Вера се не мења. Вера и земља остају, људи се мењају.
А ти? Јеси ли ти неверник?
- АГА: Знам молитве на разним језицима, од вечног града до
Кине... Јеси ли то дошао да ме питаш?
- СОЛАК: Да... зашто баш ми да се бавимо вером?
- АГА: Људи мисле да је Бог потребан.
- СОЛАК: Већина људи тако мисли. Шта је горе, изнад нас? Реци!
Ко то зна? Има више богова.
- АГА: Васиона... У праву си... све долази са неке друге, више
стране.
- СОЛАК: Не можемо бити равнодушни.
- АГА: Ипак, осећам да сам окрњен.
- СОЛАК: А ја дужан.
- АГА: Чудна је ово земља, одвајкада. Од Твртка и Кулина-
-бана. То је велико путовање у заумље. Твртко је био
краљ у земљи са више богова. Неки су, сада, дошли
дотле да тврде да су им ти кулинбановски богумили
или Осмналије прадедови и препоручују се за њихове
наследнике. Крстити се или падати ничице? Сви ми
носимо појас неверства.
- СОЛАК: Не волиш власт?
- АГА: Спознао сам шта је власт. Властодршце, наметљивце и
превртљивце. Сметају ми они што се врте и муте око
ње. Неспособни које трпе они који вреде. Ови знају да
се додворе, а ови други немају времена, не могу или не
стигну да их се ослободе и да их отерају. Има ту свега и
свачега. Једни иду напред, други вуку на дно.

- СОЛАК: Нећемо о томе...
(Изненада, уз њодсмех)
Како су ти жене?
- АГА: Знаш ли ти ону песму “У сваком сам граду љубио девојку...” На коју мислиш?
- СОЛАК: На ону што сам је видео с тобом... доле, у делти Неретве.
- АГА: Она ми није била жена... Срели смо се случајно и провели ноћ заједно. Нисам знао да је затруднела.
- СОЛАК: (*Љубојийљиво*)
Шта се, заправо, десило с њом?
- АГА: Касније сам само сазнао да није доживела да јој коса оседи.
- СОЛАК: А дете...?
- АГА: Не знам зашто тебе и то интересује.
- Разговор прекидају ојетѝ нови ѓласови најѝлу. Сѝижу нови ѓосѝи. Улазе Зуко и Мула.*
- СОЛАК: О, добро дошли! Нисам се надао да ћу овде срести тако учене људе. Један летописац, други путописац. Где ли се вас двојица сустигосте?
- ЗУКО: Чекај да предахнемо, па ћемо беседити до миле воље.
- МУЛА: Ја сам био у Београду, сређивао неке послове, после ујакове смрти.
- СОЛАК: Е, песниче... А овај твој сапутник прошао је кроз све градове.
- ЗУКО: (*Занесено*)
Београд је велика и лепа варош са више капија и ханова. Звук звона простире се преко реке у земунску равницу. Најпре сам од путника који су на повратку из Беча пролазили кроз Београд чуо како причају о дућанима са свакојаком робом, караван-сарајима, са шталама за деве, коњушницама, са великом гвозденом капијом... А онда сам и сам угледао тај алем камен... Деспотов град. То се не може описати!
- СОЛАК: Добро, добро... Један од вас пише о градовима, а други уписује имена умрлих.

- ЗУКО: Испустили су душу. Бог им се смиловао. Неки су боловали само један дан... и умирали. Други су остарили и умрли... Сва имена су записана.
- СОЛАК: Какви су то људи били?
- ЗУКО: Добри људи... сиромаси... шалјивције... ћосави... белобради, умни... високи, јуначине, кукавице... Умирали су у хамамима од пића и опијума. Неки су се сами вешали, друге су обесили. Умирали су у лудилу, у букагијама... Умире се споро с тешким боловима које је немогуће ублажити, или напрасито... После долази смирење.
- МУЛА: Записано је да ће свако живо биће смрт окусити. За смрт се треба припремити. Пољубац смрти је неизбежан. Кад нестану, иза њих остаје да гори кандило.
- СОЛАК: Лепо говориш, песниче. Ти си, кажу, изучио још неки занат?
- МУЛА: Јесам, али ово ми је важније и милије. Све мора бити записано!
- СОЛАК: Пишеш молбе, жалбе... Ти си народни писар?
- МУЛА: Све што је забележено, остаје. А све што се памти, нестаје.
- СОЛАК: Мислиш?
- МУЛА: Само оно што се памти нестаје, што је записано, остаје. Записано остаје. Све друго нестаје, губи се.
- СОЛАК: Колико пута си то поновио... Сваки пут на други начин.
- МУЛА: Суштина је иста.
- СОЛАК: У чему је невоља?
- МУЛА: У томе што су први трагови писма спаљени. На ломачама!

Сцена 3

У одају улази нови гост. Видра из Дубровника.

- СОЛАК: Ево нам поклисара! Бона festa! Биће смеха као на карневалској позорници.
- ВИДРА: Слугам вам се, господо. Радујем се да видим тако часне и поштене персоне.

- СОЛАК: Откуд ти овде, Видро. Зар ниси у Млецима или у Рагузи, дум Марине?
- ВИДРА: У Рагузи могу само да ми дуну у пркно.
- СОЛАК: Шта би рекао дубровачки пук да те чује?
- ВИДРА: Пук ћу оставити на миру. Они горе све кваре, риба од главе смрди. Дубровником влада двадесет лудих наказа, двадесет кукавеља... Знам да је свуда тако.
- СОЛАК: А властела дубровачка?
- ВИДРА: Она права?
- СОЛАК: Истинска.
- ВИДРА: Као и сва господа...Властела одлази... један по један, ка Михајлу. Сви путеви воде на гробље.
- СОЛАК: Можда ће ти једног дана пук поставити споменик у Граду, баш поред Кнежева двора... Шта сада чиниш, куда идеш?
- ВИДРА: Ту сам где ме видиш. Заједно са мном дојахао је мој пријатељ драги. Зовем га Дум, као што мене зову, само га ја тако зовем, а он је, у ствари, прави шеваље. За вас, драга господо, имамо нас двојица коленде, иако су благодани далеко. Ви то заслужујете.

Улази Ђакомо Казанова. Нагиздан, али оронуо.

- ВИДРА: Ево га! Уђи, уђи мили мој Шеваље. Ево, поздрави нам нашег гостољубивог домаћина.

Шеваље прилази Аџи с благим наклоном. Поштом се и Видра и Дум, Шеваље, поздрављају са Солаком.

- СОЛАК: Вас двојица сте добар пар. Ти, Дубровчанин, устао си против Рагузе, а он, Венецијанац, против Млетака. Баш сте ми ви чудни свати.
- ВИДРА: Није нас судбина саставила, него наши луди снови... Извините господо, да се акомодамо...
- СОЛАК: Акомодајте се...

Пришрчава момак да им се нађе на услузи.

- МОМАК: Собе су горе.
- ВИДРА: Изволите Шеваље... уз скалине. Нису камене, као наше, него од дрвета, мало ће да зашкрипе, али издржаће нас... И Венецију држи славонска хростовина.

Видра и дум Шеваље излазе.

ЗУКО: Овај из Рагузе свира у оргуље, пише комедије... а овај из Венеције, свира у виолину, заводи жене, затварају га, бежи из ћелије заливене оловом, коцка се. Дубровчанин са тосканским војводом, или фирентинским, хоће да смени дубровачког кнеза, узда се и у самог Мехмед – пашу Соколовића, а пре тога је забављао госпаре, јео са њихових трпеза. А овај други шпијунира и за Венецију и против Венеције... И Венецијанац се сматра писцем, полемисао са Волтером, пишући неке памфлете, преводио Хомерову књигу о рату под Илијем... Обећава мемоаре под старе дане. Он Талијан, писаће о свом животу на француском... Био је војник на Крфу, бавио се магијом... Неки кажу, ако не лажу, да су му видели бледо лице и разбарушену косу, кад су га одводили у оловну ћелију, док му је брада подрхтавала. Сваки човек је у неким тренуцима слаб и немоћан. Све је ту мутно као магла над лагунама у лавиринту канала под китњастим балконима... Откуд сви они на једном месту. И то баш овде, над понором...
(Пљесну рукама)
Ово ће бити машкарата!

У одају улази Ханибал

СОЛАК: *(Прејознаје ѓа)*
Ево, долази нам и Хане. Самозвани гроф... Човек који је заљубљен у вино и у служавке. Уђи, конте, е само си нам још ти фалио. Мора да си нешто намирисао, чини се да си кренуо за Казановом, пратећи његов траг...
(Засијаје и обраћа се дружим ѓосијима)
Он ти је као пас кад осети кују. Као да у гаћама скрива бодаж украшен драгуљима. Кад нема женског манастира у близини, добар му је и овај хан... Премда, сви говоре да му је преостала још једна страст, коцка. Због тога је и дошао над овај понор, као пред пакао. Тражи људе са дукатима. Нада се да овде неће бити разочаран...
(Окрећући се ка Ханибалу)
Знаш ли да је и твој шеваље под овим кровом? Онај женскарш... Коцкар...

ХАНИБАЛ: Мој пријатељ? Њега жене одавно не интересују. Он је среброљубац, привлаче га и аустријски дукати, форинте, бакар, талири, грошеви, руске рубље. Он је увек био и остао само коцкар. Лош коцкар, иако зна три-

кове као мађионичар. Дукати му пролазе кроз прсте као да су му руке шупље. Поготово сада, када се приближио старости. Ни двобоји га више не интересују... Ја знам шта су жене и како с њима треба. Као онај енглески грбавац, можда неки мој далеки рођак, који је постао краљ. Касније је нудио то краљевство за коња, само да се спасе из битке коју губи.

ЗУКО: *(Ућлиће се у разговору)*

Приче о краљевима су увек непотпуне. Из историје се пуно тога да научити, али... Давно је било кад је поп Дукљанин писао свој летопис, кад се уз Дукљу помињала Хвосна, Рашка, Епир, Тесалија... Страцимир, Мирослав, Немања, Првовенчани... Архиепископија је постала патријаршија... Све се за трен мења, нешто нестаје, нешто опстаје. Свака ноћ, титрај свеће може да промени мисао ако се деси да се... писац нађе међу женским ногама. Између либре и жене. То је као неко двоструко вазалство.

ХАНИБАЛ: Увек су ми причали о теби и твојој памети, о твојој начитаности. Дивио сам ти се издалека. Сада сам ти се примакао.

ЗУКО: Недовољно.

СОЛАК: *(Радознало)*

Нећу да вас прекидам, али све што вреди подложно је осипању. Лепота, моћ, снага, младост, власт. Момци расипају младост, девојке лепоту. Ти све знаш, од Кулина бана.

ЗУКО: У камен сам само гледао и чудио се. И ономе што је исписано, у камену уклесано... И посебно, ономе спавачу испод камена... Далеко су ми та временска пространства у која су усађени стећци. Мраморови. Тако их зову.

СОЛАК: Нестајала су краљевства и краљеви. Као Котроманићи... Мислили су да су моћни краљеви, да су им ризнице крцате... имали су све и изгубили све. Ослањали су се на власт и стубови власти су попустили. Све се урушило. О крунисаним главама има разних прича. И о Котроманићима говоре и znalци и незналице.

ЗУКО: Њима се не зна откуд су дојездили, па се зато први међу њима и зове Пријезда.

- СОЛАК: Први је Твртко.
- ЗУКО: Твртку као да су пророчице рекле, бане, постаћеш краљ! И то се испунило. Али је ишао даље. После очеве смрти, мајка Јелена му је помагала, али су феудалци били тврд орах, па је део краљевске породице морао да напусти Босну. Млађи Твртков брат, Вук, побунио се против њега.
- СОЛАК: Брат или син?
- ЗУКО: *(Као да не чује)*
Али су се и вратили и тада је Твртко, као пеливан, пошао оном танком линијом која је његову бабу Јелисавету везивала за Немањиће, па је хтео и српске земље. Са Лазаром се о томе договорио. У Милешевцима се и крнисао!
- СОЛАК: Неки веле да није у Милешевцима.
- ЗУКО: А где?
- СОЛАК: Тамо где су му кости пронађене. Миле...
- ЗУКО: Шта значи то... Миле?
- СОЛАК: Тако се место зове. Миле. Негде је код Високог.
- ЗУКО: Не знам.
- СОЛАК: Знаш да не знаш све. Ни ти, ни други. Последњи од Котроманића је био Стјепан.
- ЗУКО: Он је Томашевић. Смакли су га и то погубљење означило је крај краљевске лозе Котроманића.
- СОЛАК: Како? Како је погубљен?
- ЗУКО: Не знам... Можда му је глава, набијена на колац, данима стајала на утврђењу под Бобовцем...
- СОЛАК: Неки краљеви су обешени као коњокрадице. Свака смрт је другачија.
- ЗУКО: Како?
- СОЛАК: Велиш да дуго живиш, али све не можеш знати. Овде су погубљења вршена стрмогављивањем са стене у кањон. А несрећни љубавници, који нису могли да реше своју уклету судбину, скакали су са места које је због жеке умирућих што је одзвањала дубином до неба, прозвано Јековац. Са те стене бацали су се у понор и коцкари губитници који су одиграли своју последњу партију.

- ЗУКО: Невернице су везивали, слушао сам и те приче, коњима о репове на четири стране и тако их распињали. Некима, оптуженим да су вештице, гурали су главу у буре с водом да виде да ли су грешне.
- СОЛАК: *(Лажно усхићено)*
Их, шта си ти света видео...!
- ЗУКО: Видео сам вароши на белим стенама, окружене виноградима и баштама и у градовима себиље да жедни људи пију воду... Гледао сам мостове као дуге. Тамо где је река, ту је и мост. Веле да, кад би се градња примакла крају, јављао би се тајанствени глас да каже хроностих за благослов дивног моста за који су у сваком граду говорили да је велики и најлепши... Пролазио сам кроз ханове, велике као тврђава, сретао смутљивце, грамзивце, будале, мутавце, кепеце... Свако друкчије мисли. Више претерују, него што разумеју. И кад је реч о вртлозима рата, опсадама, прикљештеним градовима.
- СОЛАК: Напричасмо се ми и о животима владара и о женама неверницама и о несрећним љубавницима... Шта ти знаш о опседнутом граду?
- ЗУКО: *(Оклевајући)*
Мало или ни мало. Нисам остао у време опсаде. Чуо сам да је стигло хиљаду камила натоварених муницијом. Избегаво сам те вртлоге рата. Док сам још боравио у граду, смањиле су се залихе хране. Одједном су се појавили непознати људи, под оружјем, износили су из дућана шта су стигли. Стражарили и носили робу... Претходна година била је сушна. И тог лета жега је била несносна. Воде није било па су неки, ако је веровати у то, пили сопствену мокраћу. У општој оскудици, народ се уплашио глади, оружја, смрти, патње свакојаке. Многи су је искусили... Унутар градских бедема, било је све мање људи. Неки су успели да изађу из града подземним пролазом. Преносиле су се приче од којих су неке и до мене допрле, о томе да су се неки склонили у цитадели... углавном жене и деца. Свима је изгледало да је несрећа бесконачна. Преостали мушкарци чистили су ровове, избацивали лешеве... Град је био у рушевинама, као на дан страшног суда. Земља распарчана.

СОЛАК: Кад те слушам, подсећам се да су готово истим речима други стари летописци описивали догађаје из минулих векова. Они нису ретка појава. Пишу и оно што су видели и чули и што су измислили.

Ханибал га прекида својом ујадицом и окреће се према Аџи.

ХАНИБАЛ: Клањам ти се, главо ове куће... Чујем да си Дубровчанима послао на дар стадо од стотину оваца. Вазда су ти они из Рагузе били мили.

Аџа прелази преко шиићања, као да не чује.

СОЛАК: *(Ханибалу)*
Мислиш да све знаш. Да си икад, као што ниси, видео трабакуле у Грузију и прошао обалом од Пељешца до Конавала, другачије би мислио и говорио... Исто тако, причаш глупости о женама.

ХАНИБАЛ: *(Снисходљиво)*
Па, тако је...

МУЛА: *(Солаку)*
Потцењујеш га. То ми говори искуство. Изиграва клоуна. Тај све зна, све од куле Хај Нехај до Венеције. Представља се као конте.

СОЛАК: Он...? Картарош, женскарош. Окићен умећем сплеткарења. Одговара му свака улога.

ХАНИБАЛ: *(Изненада, усљављено)*
По шест за једну ноћ сам имао. Само су се ређале и робиње и принцезе... И сада, кад год хоћу, могу!

СОЛАК: Не знаш кад лаже, кад истину говори... Чуо сам да је трговао и црним робљем и да је био руски шпијун.

Аџа седи. Прилази му један од момака.

МОМАК: Јагањци су печени... Да уносим месо?

АГА: *(Одмахује руком)*
Нека мало одстоје, да се оцеде, прислоните ражњење уз храст у авлији.

Разговор изненада добија на живосији. Сви и даље седе, подвижених ноџу, свако на својој асури. Чује се смех и љевање.

ЗУКО: Дубровчани имају своје мане. Све раде у трговачком интересу. Није их лако ухватити, довитљиви су. Добро их зна један мој шегрт. Мисли, говорио ми је, да су им подвале провидне. И уз то тврди да су неискрени и безопасни. Ипак, прекинуо је све везе с њима.

ХАНИБАЛ: Познајем ли ја тог твог шегрта, како га називаш?

ЗУКО: Није из ових крајева... Има у њему нечег детињастог. Порочан је без мере. Болест га је претворила у старца. Можда ти је рођак? Лаже он, лажеш ти...

ХАНИБАЛ: Те твоје приче ме не интересују... Видим, имате штале за мазге. И чесму насред авлије... Него, друго ме интересује. Ради ли у овом хану, берберин? Има ли га?

ЗУКО: Хоћеш да се подмладиш? А? Иди... ено га, чека само тебе.

Одлази Ханибал.

СОЛАК: Као да зна да су стигле оне две лепе госпе.

ЗУКО: Нико их није видео.

СОЛАК: Момци су испрегли кола са пртљагом. Остала су само два оседлана коња са богатом опремом. Не знам имају ли пратњу. Чини ми се да једну слушкињу познајем одраније. Не знам откуд она у њиховој служби.

ЗУКО: Откуд оне на овом месту?

СОЛАК: Нико не зна. Какви сте ви кавалири? Изгледа да су дошле преко Габеле, долином Неретве.

ЗУКО: Неки веле да су из Котора... или из Пераста. Личе једна на другу. Као кад јабуку пресечеш на двоје.

Сцена 4

На сцени, испред хана, појављује се враџар, изнемогао сџарац, клецавих ногу. Пожнућ, прииисло ба, сломиле године, рад. Дужности му налаже да сваке вечери зајвори капију хана коју је ошворио ујуиро.

ВРАТАР: Хајде момци, пожурите. Завршавајте ви свој посао, а ја ћу свој. Већ је касно. Дан се још није посве продужио... Али, капија се мора затворити.

Руком даје знак момцима око ишале да се повуку.

ВРАТАР: *(За себе)*

Теле зна да пронађе виме. Човек никад не зна на чему је, да ли је и кад на добитку, или је на губитку. Добије на мосту, изгуби на ћуприји... А само је зими без ивера ћуприја... Старим, а и старење може бити дуго... Ето,

нико не казује шта је с Агом. Веле, ујео га поскок, а он има другу причу, о томе да се огребао. Бог ће знати шта је истина... Их, какав је он био као младић. Изађе горе на планинске пашњаке, зађе међу стадо, нађе снажно јуне, ухвати га за рогове и обори... Сад му дају да пије сурутку од козјег млека. И то, од риђе козе. Да му уништи жуч и меланхолију. Узима и бели мед од новог роја.

Осмајра да ли још неко долази..

ВРАТАР: *(Хвалисаво и збогово свечано)*

Нема никога...

(Осврће се и поверљиво)

И ја сам у младости осећао дамаре како ми бију и како ми крв струји... Јео сам кору хлеба и струк младог лука и окусио храну са дворских трпеза. Знам шта је сиромаштво, угледао сам богатство, на дохват руке... Учинио ми се да сам нашао жилу, као кад испирач злата нађе грумен или бар зрнце у води, али ето... Сазнао сам где се крију кључеви тајних ризница мудрости...

(Насијавља скрушено)

А после свега, ништа ми није јасно и не знам докле ће ово трајати. И докад ће светом лутати ови пробисвети којима отварам врата. Читав свој век они проводе у трагању и варању. Најпосле, и себе преваре.

Сјари, погнути врајар зајвара велику, шешку, оковану каију од храсиовине. Засјаје.

ВРАТАР: Опет неко долази... Ко су сад ови, под црним плаштovima, који долазе у ово касно доба?

Ошвара каију и поново зајвара.

ВРАТАР: Једнима отварај, за другима затварај... Не знам ко су ови што сад дођоше... Сева ми у леђима и колenu. Киша ће ноћас... или снег. Сећам се да сам некад, на младој месечини помишљао да је пробехарало, а ујутро сам видео да је пао мартовски снег. Никад се не зна. Пролеће никако да се пробуди... А неки још неће да спавају. Још горе гори светло у одајама..

ДРУГИ ЧИН

Сцена 1

У женској одаји две вишке силуете. Младе жене раскошне лејкоће, у белим сјаваћицама. Чешљају се и шапћом разговарају. Једна од њих прилази прозору и скида се, лагано.

БИЈАХНА: Лепо је гледати те... како пролазиш месечином. Огрни се, хладно је.

НАДИНА: Сва горим.

БИЈАХНА: Дуго си сама. Можда сањаш да те одведу на трг робова, да те продају, или заробе и одведу у харем неког младог калифа ...
(Смеје се)

НАДИНА: Не видим ни звезде, ни месец. Само голе гране.

Бијахна прилази прозору.

БИЈАХНА: Кад гледам у шуму, кроз ноћ, као да видим језеро. Знаш ли да у мом језеру живи вила?

НАДИНА: Знам, слушала сам да око сваког језера, живе виле. Играју коло, залуђују младиће.

БИЈАХНА: Вила је била љубоморна на Биљану коју је затворила у свој дворац. Биљана је плакала и од тих суза, потекла је вода, Биљанини извори. А Биљана је платно сушила на белом песку. Кад је караван пролазио, она није марила што деве газе опрано рубље... гледала је у вођу каравана, младог бедуина.

НАДИНА: То је машта. Стварност је друго.

БИЈАХНА: Стварност може да буде као у рајским баштама кроз које жуборе потоци, мирише цвеће и воће..

НАДИНА: Све знам. Ноћ, свеће, вино... звецка сребро. На језику и непцу, осећаш јело, дивљач и јагњеће бубреге, зачине и траве, босиљак, божју травицу, ловор и шафран, па црни рижото... срчете остриге, омамљене соком од лимуна... Човек поред тебе у раскопчаној кошуљи... осећаш његов дах, теби се дижу брадавице на грудима. Не додирујете се, али замишљате миловање. Обоје.

БИЈАХНА: Откуд ти то знаш?

НАДИНА: Из књига.

БИЈАХНА: Којих?

НАДИНА: Забрањених.

БИЈАХНА: Огрни се...

НАДИНА: Навикла сам да спавам гола.

БИЈАХНА: Заједно ћемо. Кад се познајемо од рођења. Спавале смо заједно као девојчице...

НАДИНА: Не сећам се. Ти си старија?

БИЈАХНА: Сетићеш се...

Две жене њрођу одајом нађе и лежу у њосиљу. Разговарају тињхо... Смеју се. Као да се ѓолицају.

БИЈАХНА: Је ли те страх?

НАДИНА: Не плашим се.

БИЈАХНА: Шума је пуна разбојника, отмичара...

НАДИНА: Хан има стражаре.

Врије се и ѡреврђу на лежају.

БИЈАХНА: Нешто шушка...

НАДИНА: Учинило ти се.

БИЈАХНА: Можда је миш... или ласица.

Изненада, зачује се тињхо куцкање.

БИЈАХНА: Чујеш ли?

НАДИНА: Не.

БИЈАХНА: Где ти слушкиња?

НАДИНА: Доле. Спаваће сама.

БИЈАХНА: Она никада не спава сама.

НАДИНА: То је њен избор. Она ми није робиња.

БИЈАХНА: Чуј..! Неко куца... Устађу да видим!

НАДИНА: Ја ћу!

Обе се ѡримакну вријима, ѡрислоне ѓлаве, ослушкују.

НАДИНА: ... Нема никога.

Враћају се на лежај.

БИЈАХНА: У хану је пуно света. Један од њих стално нешто записује, а други слуша шта други говоре. И стално понавља питање о томе која ли је мука натерала ове људе да се окупе на једном месту. Ту је и онај евнух... Веле да жену која је водила љубав са евнухом, касније ни један мушкарац не може задовољити. Јеси ли слушала о томе?

НАДИНА: Знам.

- БИЈАХНА: Била си у харему? Како је то бити одалиска?
- НАДИНА: У харему су жене издвојене.
- БИЈАХНА: Оне су девице?
- НАДИНА: Али, научене су како да воде љубав. Морају се допасти султану.
- БИЈАХНА: Како? Научи и ти мене.
- НАДИНА: Прилази му се на посебан начин.
- БИЈАХНА: Причај, одај ми тајну.
- НАДИНА: Укроти своју радозналост.
- БИЈАХНА: Ноћ је пред нама... причај.
- НАДИНА: Горе бакље у рукама цркиња. Одалиска прилази султану тихо, покорно, али и покретима као у змије... Мора да га освоји, залуди. Томе су је учили... да се он потпуно избежуми од те њене игре.
- БИЈАХНА: *(Без даха)*
Како одалиска постаје султанија?
- НАДИНА: ...После трудноће.
- БИЈАХНА: Али... мислила сам да ти немаш децу...
- НАДИНА: Немам... не ја... моја мајка је султанија... Харем има још једно значење.
- БИЈАХНА: Које?
- НАДИНА: Харем значи и гробље... Моја мајка је мртва.
- БИЈАХНА: Тужно.
- НАДИНА: Остави се тога... Не знам откуд сви ови људи у хану... Ту је и онај лажов што стално иде за нама. Кажеш да хоће да те жени? И мени то говори. Претвара се, и он се представља као гроф. Тако раде сви шијуни.
- БИЈАХНА: Нуди благо небројено... Будала. Сретала сам га и раније. Остављао ми писма на сваком конаку. Досадан као и сви мушкарци. Мисли да се све може купити.
- НАДИНА: Сад ти мушкарци ваљају, сад не ваљају... Доле је и Солак. Њега сам упознала. Долазио је на двор мога оца. Чула сам да има више жена. Он о томе не говори, али други причају... О оној двојици који су нас у путу претекли, па онда заостали, ништа не знам. Изгледају пристојно... налицкани, лепо одевени, јашу добре коње... Чујем да је један од њих хазардер. Игра на све или ништа. Уверен је да добија, али носи скривен отров... Кажу за њих да су завереници.

БИЈАХНА: Привезали су се један уз другог... Јашу заједно у последње време. Нешто траже...

НАДИНА: Свако тражи. У хану нико није случајно. Пошао је на пут с намером. Једино, ако је залутао, или нема где, па остане ту, дан-два. Овде, или у неком другом хану. Људи често скрећу с правог пута.

БИЈАХНА: Као да поново неко куца...?

НАДИНА: Свако у овом хану нешто тражи...

БИЈАХНА: Кога ти тражиш? Или, шта тражиш ?

НАДИНА: *(За себе)*

Мислим да сам нашла... Зато сам и дошла овде и довде. Нашла сам оно што сам тражила. Нашла... и то ми је довољно. Због тога сам се и упутила на овај пут.

БИЈАХНА: Постоје разни трагови, не знам којим си се ти запутила... И ја сам нашла оно што сам тражила.

Ослушкују.

НАДИНА: Само ти се чини да неко куца. Не бој се. Ово није кућа духова.

Сцена 2

Неки ѓосџи се сиремају да ѓроведу ноћ уз карџе.

СОЛАК: *(Нервозно)*

Ноћас ћемо све видети кад се открију карте. За овим столом дипломатска вештина не помаже. Само срећа. И вештина. Треба умети летети.

ХАНИБАЛ: Лети и слепи миш.

СОЛАК: *(Заједљиво)*

Ти све гледаш својим буљавим очима.

ХАНИБАЛ: *(Ошџиро, сиреман на окришај)*

А чијим ћу? Твојим зеленим, лоповским?

Најџиостџи се смирује.

СОЛАК: Поделићемо карте, касније. Очекујемо Венецијанца и Дубровчанина.

ХАНИБАЛ: Они су људи у изгнанству. Онај из Рагузе, играти неће.

СОЛАК: Венецијанац хоће, сигурно. Ти га познајеш, а кријеш то.

ХАНИБАЛ: Играће, зато је дошао, то му је прави, први и преостали занат... Још сања да је на гондоли, испод неког моста, у уском каналу, да удише смрад устајале воде...

СОЛАК: А жене? Да ли је дошао за њима?

ХАНИБАЛ: Не верујем.

СОЛАК: Јесу ли га стварно хапсили?

ХАНИБАЛ: Јесу, јесу... иако се стално прерушавао, користећи своје глумачко умеће... могли су га препознати и раније, да су хтели. Нешто се чекало. Пратили су га дуго, навукли... Глас да су га ухватили звучео је готово невероватно.

СОЛАК: Али, поново им је утекао... Ваља побећи из оловне ћелије. Увек се дружио са пробисветима, хоштаплерима, чак кажу и са Зановићем. Јеси ли чуо за њега?

ХАНИБАЛ: (*Гледајући ља у очи*)
Не...

СОЛАК: У очи ме гледаш, а лажеш... као прави Зановић, а они су врхунски обмањивачи. Један од њих, догурао је до епископа и патријарха, па и до Шћепана Малог, представљао се као албански принц у прогонству, кнез Ханибал... Узимао је све што би му допало руке, дијаманте, златнике, фалсификовао новчанице. Најзад, бежећи од превара и дугова доспео је и у Хаг. Ухапшен је док је излазио из позоришта. Код њега су нашли нож и златну табакеру. Пред судом је изјавио да су му помагали пријатељи, позајмљујући му новац. Уверен је, као и ти, да пола света обмањује, а да је друга половина преварена... Ти ми пуно личиш на ту браћу који као преваранти лутају светом... Била су тројица, Примислав или Предислав, Марко, Стјепан... Који си ти од њих тројице? Трећи? Или, можда... четврти? О, колико ли је превараната и лажова на овом свету?

Найећосӣ јењава.

ХАНИБАЛ: (*Као да не чује, окреће уво на другу сѣрану*)
Чуј...

СОЛАК: Вешто се склањаш од директног одговора.

Из једно̄ ӯла одаје ӣихо доӣре ѓлас њевача.

СОЛАК: Овај пева као девојка... као славуј...

ХАНИБАЛ: А оне двојице још нема... А шта је с Агом? Ти га бар познајеш.

СОЛАК: Не знам... Можда нешто крије или лаже.

ХАНИБАЛ: То са његовом ногом је озбиљно... Неком водичу су, тамо негде у пустињи, морали да одсеку ногу.

СОЛАК: Не причај глупости.

ХАНИБАЛ: *(Насиљавља ревносно)*

Јесте... појавио му се неки гадан чир, никакви мелеми нису помагали... Преостало му је или да живи са једном ногом или да умре. Поставили су га на сто да му секриом одсеку ногу... Крв је прснула, кост је била пребијена, али не одсечена. Затим је уследио нови ударац...

СОЛАК: Уживаш у тој суровој причи о туђој патњи... Је ли тај паћеник оздравео?

ХАНИБАЛ: *(Злурадо)*

Одмах је издахнуо.

СОЛАК: Све си измислио. Злуради људи понекад су опасни.

ХАНИБАЛ: Све се то десило... А ова двојица неће доћи.

СОЛАК: Касно, стигли су још неки гости... И то знаш... Све знаш, а претвараш се да ништа не знаш.

ХАНИБАЛ: Неће доћи... Пази шта ти велим. Дошао им је гласник са важним вестима.

СОЛАК: Знам. И теби и њима. Заједно радите.

Изненада се зачује сипрашан урлик. Сви се изненађено осврћу, устјају... Солак скаче и хитро се њење уз сипеиенишиће према ѓорњим одајама, одакле се зачуо још један крик... Неколико момака пође за њим. У доњој одаји, ѓосици су унезверени.

ПРВИ ГОСТ: Ко је крикнуо? Шта се десило?

ДРУГИ ГОСТ: Био је то женски глас... Ево враћају се.

Силази Солак, са двојицом момака. Један од њих држи у руци змију.

СОЛАК: У женску одају ушла је гуја.

СОЛАК: Иди, позови Агу!

МОМАК: Хоћу, знам да не спава.

СОЛАК: И ако спава, пробуди га, реци да га ја зовем!

Сцена 3

Аџа седи у својој одаји, сам. Улази Солак.

СОЛАК: *(Удворички)*

Звао си ме, Аго.

АГА: Нисам ја тебе звао, него ти мене.

СОЛАК: Дошао сам. Шта чиниш? Не спаваш...?

АГА: Бог ми узео сан... Свашта ми на ум пада.

Ђуџе.

СОЛАК: О чему размишљаш?

АГА: Као и сваке ноћи... О животу... О смрти... Како умрети? Ко бира време смрти? Године пролазе...страх ме да не наиђе болест. Самоће се најмање плашим... Мислим о људима... о себи, ако се могу убројати у људе... И о теби... Зашто си дошао?

СОЛАК: Више не пијеш? Ни вино, ни ракију?

АГА: *(Одмахује руком)*

Не... Пиће има своје време. Откако је настало, откако је пиво почело да се пије у врчевима, откако је онај лукави ратник и морнар уз помоћ вина ослепео једнооког џина, на тамо неком далеком мору... Сада кад сам трезан, мислим о томе да ли сам и колико наудио људима. Годинама ме то притискало. Дуго је трајало... то осећање кривице. Посебно сам мислио о томе колико сам крив према женама...

СОЛАК: Зашто према женама?

АГА: Не знам... На то сам помишљао, понекад, док сам им гужвао кошуље које су остале иза њих, са мирисом косе, леђа, пазуха...

СОЛАК: Па и то је довољно.

АГА: Мени да... А, онда... деца. Осећање кривице према својој деци...

СОЛАК: А колико деце имаш?

АГА: Мене питаш?

(Ширећи њрсџе једне, ња друџе руке)

Колико ја знам... четворо, петоро, шесторо... колико знам...

(Смејући се)

Ха, ха, ха... тако је говорио онај капетан из Оребића, с којим сам јео ораду и пио плавац... Тешко вино.

- СОЛАК: Лако прескочиш, оно што хоћеш и кад хоћеш.
- АГА: *(Насијавља занесено о њлодовима мора)*
...стонске каменице, шкампи на бузару...
- СОЛАК: *(Прихваћа)*
А пршут?
- АГА: *(У заносу хедонизма)*
Истарски пршут и онај из Дрниша су најбољи. Суше се на бури. Уз пршут... пашки сир из уља, поступ, пошип, дингач...
- СОЛАК: *(Прекида га)*
Увек се сетиш тог капетана и изврдаш прави одговор. Добро кажу да се о теби мало зна. Ти нешто тајиш? А деца... Дао си им живот, мислиш да је то довољно.
- АГА: Само гледаш. С једне стране... Али, мислио сам да то није довољно... А онда сам, у један час, помислио, да су сви они криви према мени.
- СОЛАК: И... увидео си да нико није крив. Ни ти, ни оне, жене, ни деца... Свак је, некако, на своме.
- АГА: *(Одмахује руком)*
Не знам ни то...Види ове јабуке у сепету. Стоје ту месецима, нико их не једе. Мало су се смежурале, али још миришу. Такви су и људи. Неки брзо увену, као цвеће, други остају, али труле...
- СОЛАК: Како ти је нога?
(Лажно)
Моје срце испуњено је зебњом.
- Ага одмахује руком... Изненада, улази момак носећи змију у рукама.*
- МОМАК: Није то змија.То је блавор... Кажу да он чува кућу...
Ага само одмахне руком. Момак излази.
- СОЛАК: Зашто ћутиш, Аго?
- АГА: Људи пуно причају. Говоре о себи и другима, али не казују увек праву истину. Ни сами не знају да ли су и према коме искрени... Мислим да често нису искрени ни према себи. Често ноћу, кад је ведрина, гледам Великог медведа... Мала кола никако не могу да нађем на месечевој стази.
- СОЛАК: Познајеш пуно људи, више него звезда на небу.
- АГА: Не толико како ти се чини и колико изгледа. У свему претерујеш. Не долазе каравани тако често. Путеви су дуги, путује се споро. Наиђе понеки усамљеник који не

зна где иде, дођу неки заљубљеници, обично је она побегла од куће, немају куд...

(Заједљиво)

Дођу, као ти, са специјалним задатком... Тако... Дођу и прођу.

СОЛАК: Ноћ је била чудна... Небо је било црвено... Нестале су оне две госпе, пре зоре. Најпре је њихова служавка отишла с оним трговцем коња. Па су нестали наши драги поклисари, подболи су коње као да су им душмани за петама, па је одјездио Ханибал, као да га ђаво гони...

АГА: Свако нека иде својим путем. Иди и ти. Каравана ти нема... Шта чекаш? Није ово рајска башта да се остаје у њој.

СОЛАК: Вели Ханибал да је ово место прикривеног разврата.

АГА: Преварант. Ништарија... Као и ти. Чујем да умало није дошло до двобоја између вас двојице... Не знам окуд та пропалица овде. За ким је пристао... кога уходи? Знаш да је узимао новац од лакоумних европских племића. Лажов. Обмануо их је.

СОЛАК: Он игра мимо свих правила, а делује углађено.

АГА: Понекад се иза ружне спољашности скрива духовност, а он је грбав и црн и споља и изнутра. Његова браћа, онај Стјепан, никада нигде није ишао без пушке на рамену. Али, овај Ханибал није њихов, он лаже. Преваранти су духовити. Они лако заведу лаковерне. Лажни гроф се појављује као маг, исцелитељ, окултиста, он пролази кроз касарне као генерал, улази у ложу као слободан зидар. И он је претендовао на престо... И ти нешто смераш...

СОЛАК: Некад ми дође да га пребијем и загњурим му главу у буре пуно воде, као грешнику у коме станује ђаво, да му истерам то зло из њега, и да се открије ко је тај лажни конте.

АГА: Кажеш то сада, када је одјахао...

СОЛАК: Сретао сам такве пробисвете. Кружили су светом, обмањивали друге, лажно се представљали, фалсификовали новац... Они су деца свог века.

АГА: Сваки век је имао такву децу. Као да сте измилели из једне рупе.

СОЛАК: Овај је тражио од попа да му призна порекло од Скендербега, и још даље, до Диоклецијана. А отац му је био обућар. С тим занатом није могао постати кнез, па је отишао у Венецију. Био је вешт на картама... Ојадио је многе... али га је полиција протерала.

- АГА: Ух, где ти оде... трагом старих прича... Пуно знаш о преварантима, као да си и ти њихов сој.
- СОЛАК: Можда.... Дошао сам до саслушања које је један од њих дао.
- АГА: Где?
- СОЛАК: Пред судом у Хагу.
- АГА: Шта су га питали?
- СОЛАК: Уобичајено. Најпре се представио као принц... Рекао је да не зна да ли су му родитељи живи... да нема браће, ни сестара. Није могао да каже стално место боравка.
- АГА: Лажов.
- СОЛАК: Издржавао се, рекао је одговарајући на питање, од тога што су га пријатељи помагали.
- АГА: И шта још?
- СОЛАК: Рекао је да се није школовао...
- АГА: Ха, ха, ха... Обично шарлатани говоре како су учили високе школе, постали учењаци, доктори.
- СОЛАК: Пред судом је објаснио и како је постао патријарх.
- АГА: Патријарх...?
- СОЛАК: И генерал! Харао је Хагом.
- АГА: Није Хаг од јуче...
- СОЛАК: Тако је... У Белгији се спријатељио с принцом. Књиге су му биле миле. Лежао је здрав у постељи и читао.
- АГА: И велике подвале смишљао.
- СОЛАК: Насамарио је и препредене банке.
- АГА: *(Весело)*
Е, ту му свака част! Некако ми је сада постао симпатичнији, иако ми се у почетку није свидео... Шта је одговорио на питање да ли је крив?
- СОЛАК: Не осећам се кривим, рекао је судијама.
- АГА: А како је завршио?
- СОЛАК: Зна се и то... Био је осуђен на смрт вешањем. Претио је да ће се убити и успео је да пресече вене стаклом... Али су и они остварили своје. Мртвог су га донели под вешала и бацили у јаму.
- Чују се узвици на авлији. У одају уиђрчавају момци.*
- СОЛАК: Шта је, шта се збива?

- МОМАК: Дојахао је неки трговац из града, као без душе. Јаше као Татарин.
- АГА: Уведи га.
- Момак излази и враћа се са намерником.*
- АГА: Које добро ? Какве нам вести доносиш? Шта има ново доле у чаршији?
- ПУТНИК: *(Узбуђено)*
Није добро... Избио је пожар! Спаљено је пола града... Дућани су изгорели. Изгорео је и хан у граду... Још гори...
- АГА: *(Хладно)*
Изван града је боље живети. Живот, доле, загорчавају једни другима.

Сцена 4

У великој ѓосџинској одаји, окуљени ѓреосџали ѓосџи.

- СОЛАК: Чудни знаци. Гуја...Ватра...
- МУЛА: И ја сам сањао чудан сан... неке кругове... и коњанике... раширене прсте на руци... Стећке потонуле, зарасле у траву, копља, лук и стреле, љиљане. Не знам који их је клесар исклесао... Затим, коло...
- ЗУКО: Вилинско?
- МУЛА: Не знам... сећам се само да је у колу био јелен.
- ЗУКО: Мислиш да су то неки знаци? Предсказање?
- МУЛА: Могуће да објашњавају све ово што се десило у току ноћи.
- ЗУКО: Смрт?
- МУЛА: Смрт у сну некад значи рођење, живот... Виногради, лоза... У колу се мушкарци и жене држе за руке. Не зна се на коју се страну окрећу. Иду у круг... Круг...
- ЗУКО: У твоје снове, који су девојачки, ушле су слике са стећака.
- МУЛА: Та рука... рука са раширеним прстима. То је неки чудан знак.
- Разѓговор се насѓавља док неки ѓосџи одлазе.*
- СОЛАК: Али, ето, свака галама се смири.
- МУЛА: Као ветар.
- ЗУКО: Пуно градова је горело.

- МУЛА: Али, остале су записане приче.
- ЗУКО: Зар и оне нису изгореле?
- МУЛА: Јесу, али не све, неке су сачуване. Остала је записана она о краљу и његовом коњушару и... краљевој жени, па о другим преварама, рогоњама, куртизанама.
- ЗУКО: Откуд теби на ум падају те смешне приче?
- МУЛА: Сви се ми горко смејемо.
- СОЛАК: Песници и клонови... Зна ли ико шта се овде десило?
- ЗУКО: И шта се дешава?
- МУЛА: А шта ће се збити?
- СОЛАК: Ваља истину увести у ту причу пуну обмане, снова, недоречености... јер, кад истина дође, лаж мора ишчезнути.
- МУЛА: Лаж увек оставља свој траг... Онај лажни цар је плакао пред народом кад су га открили и хтели да обесе.
- ЗУКО: Није само тада. Он је вазда плакао. И народ је расплакивао.
- МУЛА: Тада, у сенци вешала, највише се расплакао. Плашио се вешања.
- ЗУКО: Али је ипак тражио да му донесу крлетку у којој је била птица... Птица која говори.
- МУЛА: Знам. То је био папагај који му је стално понављао: ти си цар.. цар... цар...
- ЗУКО: Његов живот нико није описао. Шта ти чекаш?
- МУЛА: Био је скитница, а скитнице лако побегну из памћења... Ипак, записано је о том лажном цару за кога је и сам патријарх мислио да је јарко сунце.
- ЗУКО: Обмануо је и патријарха!
- МУЛА: Којег патријарха?
- ЗУКО: Пећког. И владику је слагао. И архимандрита.
- МУЛА: Којег архимандрита?
- ЗУКО: Барског.
- МУЛА: Као да су свима њима пред очима засјале лавре Немањића, учинило се као да је сам Душан устао, указала се српска земља као Палестина, а у рај се претворила Русија.
- ЗУКО: Све што је тај лажов говорио, наравно, била је лаж. А народ му је веровао. Кад би плакао, сав народ плакао би за њим. Јер, тврдио је да неће своју веру да погази... и како се неће оженити Латинком.

- МУЛА: Причао би о томе како је остао без уточишта, како нико неће да га прими, а онај ко хоће, не сме.... Морао је да бежи бродом, скривен у бале памука... кад се вратио, целивао је земљу пред собом.
- ЗУКО: Као да је лаж из прста исисао.
- МУЛА: Уздао се једино у лаж.
- ЗУКО: Клео се Богу и народу.
- МУЛА: Држао их је за будале, али народу се, после свега, избистрио поглед, људи су се освестили. Народ се само крстио од чуда. Од свих је направио будале.
- ЗУКО: Онда се он сакрио, шћућурио. Поготово кад је чуо да га хоће на вешала.
- МУЛА: Неки мисле да је свако пред Богом грешан.
- ЗУКО: Он се као и сви лажови, лажно представљао. Најпре је тврдио да је Грк... па, онда, да је Далматинац. Тражио је, скрушено, да га каменују... А народ, ко народ...
- МУЛА: Кад је поново допао тамнице, народ је тражио да буде ослобођен. Није помогао ни руски закон. Ни руска царица која је открила ту превару... Сви су се веселили када је лажни цар поново ослобођен.
- ЗУКО: Али је, најпосле, онај који га је убио на некој лађи, награђен кесом дуката.
- МУЛА: Траг се изгубио и оном лажном попу. Представљао се као Божји човек.
- ЗУКО: Тај лажни калуђер је дошао из Србије. Био је разбојник. Каменовали су га.
- МУЛА: То није крај приче о преварантима и лажовима, па и зликовцима, који су догурали далеко. Неки, ето, и до царског трона.
- ЗУКО: Има и оних ситних лопова, сецикеса, превараната за ситну пару. Ништа друго не раде, него варају обичан свет... Међу њима је и онај златар из чаршије.
- МУЛА: Чуо сам да је умро.
- ЗУКО: Није умро! Вест о томе сам је пронео, на његов наговор. Узео је товар злата и нестао, отишао негде у Румунију.
- МУЛА: Сви мисле да је мртав.
- ЗУКО: Жив је! Знаш. Видео сам га.

ТРЕЋИ ЧИН
Сцена 1

Аџа и Солак.

СОЛАК: Била је тамна ноћ.

АГА: Све је било као у сенци.

СОЛАК: Живот је сенка.

АГА: Све је јаче од човека.

СОЛАК: Човеку остаје да се копрца.

Ђуџе.

СОЛАК: Изгледаш свеже.

АГА: Чини ти се... Вараш се. Живот је варка.

СОЛАК: Не боли те више нога? Видим, одбацио си штаку, устајеш.

АГА: Одморио сам се... опустио. Неке ствари ми постају јасне.

СОЛАК: Како си се ослободио мука с ногом?

АГА: Рана је одједном зарасла.

СОЛАК: Које си мелеме стављао?

АГА: Скупљао сам биље, босиље, боквицу, велебиље, бели слез и, посебно, храстову кору... Сам тражио, сам брао, сам сушио и привијао.

СОЛАК: Није свако биље лековито.

АГА: Не бере се росно.

СОЛАК: Добро је да си добро.

АГА: Грануће и мени пролеће. Ваљда...

СОЛАК: Разилазе ти се гости.

АГА: Доћи ће нови... Невични и неприпремљени за све оно што их уснут чека... И они траже.

СОЛАК: Шта траже?

АГА: Као и сви, као и ти... Ниси дошао без разлога. Караван ти је само изговор. Велиш да су на два конака одавде. Још их нема.

СОЛАК: Стићи ће... Не лажем те.

АГА: Не знам зашто си ти овде. Можда због злата. Кад ускоро дан постане дужи, окупљаћете се пред великим брдом да гледате где пада сунчев зрак, јавља ли се и на неком другом месту златан одсјај... Дангубе.

Прилази им Мула.

МУЛА: Сви су као зачарани кад помисле на злато. У детињству сам слушао приче о цару пред чијим је двором расла златна јабука која цвета и зри за једну ноћ. У зору, кад се чувари пробуде, имају шта да виде. Неко им је убрао од злата јабуку. Обично када чувари спавају.

СОЛАК: Овде нема злата!

МУЛА: Никад се не зна... У сну ми се појавила жена у дугој хаљини са златном кашиком у руци. Лепо сам је видео.

СОЛАК: Ти истину видиш у сновима.

МУЛА : Мисао је као сан... ако је не ухватиш, она одлети... као птица.

Појављује се Зуко.

ЗУКО: И ви причате о закопаном благу... Због тога су сви узнемирени... Има градова са закопаним благом, са тајним краљевским ризницама, са сребром скривеним у гробове са кристалном лобањом, има пећина пуних злата.

Зуко и Мула се размештају на друга месџа. Аџа и Солак осџају сами.

СОЛАК: Весели ме што си оздравио.

АГА: Како је славуј?

СОЛАК: Момак каже да је одлетео.

АГА: Значи да је добро... Шта ли је он тражио у ово доба... Наслутио пролеће... Прерано.

СОЛАК: Брзо ће доћи лето, када ћеш за расхлађивање морати са планинских висова да довозиш лед, увијен у сламу.

АГА: Пожелео сам лето, сунце, врућину. Летњи дан и летњу ноћ... Одавно нисам видео звезду падалицу...

СОЛАК: Хоћеш ли пиће?

АГА: Нећу.

СОЛАК: Зашто?

- АГА: Још су ми уста пуна пива и вина...
(Подсмешљиво на свој рачун)
 Колико сам само раније пио, још није испарило из мене.
- СОЛАК: Љубав и пиће... Сећам се кад смо код тебе, лети, пили у хладовини.
- АГА: Пиће је за богате и за сиромашне.
- СОЛАК: А љубав?
- АГА: И за старе и за младе.
- СОЛАК: Пиће се може поделити.
- АГА: Не знам да ли се љубав може поделити... Заиста, добро кажеш. Пиће може. Из истог пехара се може пити. Куцање чаша уједињује пиће које је насуто из истог бурета... За љубав... не знам.
- Ослушкују.*
- СОЛАК: Изгледа да се све смирило.
- АГА : Није замрло.
- СОЛАК: Сазнаћу шта се десило.
- АГА: Нека ти оседлају коња... Подбоди га! Као Татарин, старче! Иди, види, сазнај шта је било доле у граду. Теби верујем. Оно што други причају, није тачно... А, можда имаш и неке своје разлоге да одеш до града...
- СОЛАК: Сазнаћемо целу истину.
(Присно)
 Старче.
- АГА: Још имам све зубе у глави.

Сцена 2

У одаји седи Аџа. Улази Солак.

- АГА: Вратио си се?
- СОЛАК: Као што видиш.
- АГА: Како је доле?
- СОЛАК: Тешко је описати... Пустош. Као да је протутњала олуја.

- АГА: Штета... Град је живео у благостању.
- СОЛАК: Сада је пепелиште. Пустош... ужас... жалост... поприте смрти.
- АГА: Па је ли ишта остало... бар оно под оловом?
- СОЛАК: Ватра јер све прогутала. Остала је само људска охолост.
- АГА: Ништа отпорније од тога!
- СОЛАК: Не може град да се затре.
- АГА: Доле су се сви међусобно мрзели и мрзећи љубили.
- СОЛАК: Мржњу нису показивали.
- АГА: Сви су на губитку.
- СОЛАК: Тај Парижанин коме су се подсмевали, математичар, генерал, па фелдмаршал... Ти то знаш, читао си ноћу историју.
- АГА: Принц Савојски...
- СОЛАК: Спаљивао је градове. До темеља је спалио све доле, у чаршији.
- АГА: Опседао је и Београд... и освојио га... Имао је двор, како веле, на Дорћолу. Сукобио се на Петроварадину са Дамад Али-пашом. Силадар је смртно рањен... Ено, у хладовини Калемегдана, му је турбе.
- СОЛАК: Турбе и турбани... Смрт и власт... Кад остану без турбана као да су главе погубили. Вену, вену...
- АГА: Човек и власт... Пуно се о томе може рећи.
- Улазе Мула и Зуко. Седају њоред Солака и Аге, на њихов њозив.*
- СОЛАК: *(Подсмешљиво)*
Хоћемо ли опет... да распредамо... од Кулина бана? И богумила?
- ЗУКО: *(Озбиљно, занесено)*
Бан Кулин је обећао дубровачком кнезу Кравашу и свим дубровачким грађанима да могу да се крећу куд хоће. Док је жив.
- МУЛА: Знам, обећао је, од сада до века!
- ЗУКО: Иказао им је поверење, позивајући се на Бога и свето Јеванђеље.
- АГА: Одосте ви опет предалеко... од Кулина бана...

- МУЛА: Или Котроманића... Заједно са Лазаром Хребљановићем, проширио се Твртко на подручје Дрине и Лима.
- СОЛАК: Али Твртку су Дубровчани морали да плаћају доходак.
- АГА: Пусту Твртка...
(*Смејући се*)
Имао је жену Доротеју... Бугарску...
- ЗУКО: Богумили су се појавили у Бугарској. Проширили се преко Македоније и Србије, прешли Дрину, дошли у Босну, Хум, Захумље...
- СОЛАК: Опет одосмо предалеко. У заумље...
- ЗУКО: Тако је то.
- СОЛАК: Шта ти знаш о богумилима? Терали су их и протеривали, па својатали.
- ЗУКО: Знам оно што сам чуо и видео.
- СОЛАК: Шта си видео?
- ЗУКО: (*Загонејно*)
Видео сам шта на стећку пише.
- СОЛАК: (*Знајижељно*)
Шта пише?
- ЗУКО: (*Оклевајући*)
Из длана ми сунце сија... То пише на једном стећку.
- МУЛА: То што је написано у камену, не може бити спаљено.
- ЗУКО: У обредима богумила било је ватре.
- МУЛА: Остала су имена умрлих. Годин, Повржен... Кулин, Твртко...
- ЗУКО: Богумили су били брђани, нису носили оружје.
(*Лукаво*)
И још нешто што ти се неће допасти као трговцу...
- СОЛАК: Шта то?
- ЗУКО: (*Смејући се*)
Презирали су трговину.
- СОЛАК: Зато су их и отерали.
- ЗУКО: Бежали су до Далмације ка Италији... И Француској... као катари.
- АГА: Ови простори су шири него што изгледа.
- МУЛА: Перо не може да сустигне мисао.
- АГА: Реч касни.

Сцена 3

Мула и Зуко, рефлектори се паде, окрећу и светлости пада на њих, у другом делу одаје.

- ЗУКО: Прошло је доста времена откако сам овде. Ваља пут под ноге.
- МУЛА: Ти ћеш на једну, а ја на другу страну.
- ЗУКО: Погодио си... Нећу силазити доле у град.
- МУЛА: Ја морам... А не знам шта ме доле чека.
- ЗУКО: Имаћеш пуно имена да упишеш, оних којима су дани одбројани.
- МУЛА: Не знам како су моји прошли... Јесу ли међу живима?
- ЗУКО: Нека ти је Бог на помоћи.
- МУЛА: У њега се, једино, уздам.
- ЗУКО: Бог је велики.
- МУЛА: Јеси ли чуо да су се вратиле оне две младе жене?
- ЗУКО: Чуо сам.
- МУЛА: Како то сви све брзо сазнају.
- ЗУКО: И овде зидови имају уши.
- МУЛА: Мислио сам да су побегле оне ноћи с неким од оних зликоваца, лажова, грешника, лопова којих је хан пун.
- ЗУКО: Једна од њих имала је посебан разлог да дође у овај хан... Исто то је нагнало да се врати.
- МУЛА: Шта то?
- ЗУКО: Дошла је да нађе оца.
- МУЛА: Оца?
- ЗУКО: Ето, видиш да не знаш све.
- МУЛА: Откад се отац тражи на друму?
- ЗУКО: То је право место. Сви пролазе друмовима. На путу се све сазна.
- МУЛА: Је ли пронашла оца. Када? Где? Како?
- ЗУКО: Пуно питаш...
- МУЛА: А ти нешто кријеш.
- ЗУКО: То одавно сви знају.

- МУЛА: Шта?
- ЗУКО: Чија је.
- МУЛА: Чија?
- ЗУКО: Зар раније ништа ниси начуо о томе.
- МУЛА: Сад се присећам... Одрасла је на обали мора. Тамо се и родила. Без оца... Али, од почетка је знала ко јој је отац. Сви су знали... Па да ... ево сада и ја повезах конце. Ага...!
- ЗУКО: Познавао сам њену мајку. Лепа, богата, несрећна... из угледне фамилије. Удавала се двапут и разводила... Један муж је био млађи од ње, други је био старији... Онда је једне вечери наишао он. Знали су се одраније, али те ноћи су се зближили.
- МУЛА: Зар су се само једном видели?
- ЗУКО: То нико не зна. Она је тврдила да су се сусретали више пута, а он је ћутао о свему.
- МУЛА: А мала?
- ЗУКО: Све је знала, по мајчиним причама. Та казивања су се претварала у чаробне бајке о принцезама, дворовима, морима, капетанима... Одрасла је, а после мајчине смрти, зажелела да потражи оца.
- МУЛА: И, шта се десило?
- ЗУКО: Ништа се није променило. Свако од њих је наставио да живи свој живот... Мислим да отац и кћерка никако нису могли да се сложе... И он и она су на своју руку. Није ово први пут да се виде. Кажу, да је долазио да је види док је још била мала. Она се тога сећа, он то не помиње.
- МУЛА: А ко је она друга лепотица?
- ЗУКО: То је други део приче.
- МУЛА: Други део пресечене јабукe?
- ЗУКО: Оне су, можда, сестре... Или, мајка и кћер.

Сцена 4

Зуко и Мула, сиремни за полазак на њуи. Придружује им се Солак.

СОЛАК: Где журите? Седите... да попијемо још по једну.

ЗУКО: Време ми је истекло у овом хану... Љутиће се газда. Други пут ми неће дати да промолим нос у његов хан.

СОЛАК: Ма седи... Платићу ја за тебе још коју ноћ.

ЗУКО: Шта те интересује, па ме задржаваш? И превише сам причао. И оно што треба и оно што не треба... уз ракију ми се језик развеже.

СОЛАК: *(Лукаво)*

Само волим да сам у друштву паметних и начитаних људи.

ЗУКО: Доћи ће други кад ја одем, не секирај се. Свако ко путује без гроша, свраћа у ханове и користи гостопримство и добротинство. А сви ти који тако лутају светом, пуни су прича, што стварних, што измишљених. Само да привуку пажњу и одобровоље ханцију и госте које зачуђују својим причама.

МУЛА: Ја идем. Морам... Не знам шта је са мојима...

ЗУКО: Ти иди... а ја ћу за тобом.

Мула одлази, уз крајњак њоздрав свима.

ЗУКО: Доле, у граду су му деца и жена. Стално прича о њима, а сад се ућутао. Само тупо гледа у зид... Нека га, нека иде. Наћи ћу га.

СОЛАК: А ти? Имаш ли кога... Жену, децу...?

ЗУКО: Овде су људи без породице.

СОЛАК: Није тачно!

ЗУКО: Тако изгледа... Можда имају жене, децу, браћу, сестре... али, на путу су сви они самотњаци. Тек на путовањима, неки покушавају да науче да воле. Није породица оно што људи мисле да јесте.

ЧЕТВРТИ ЧИН
Сцена 1

Аџа и Солак. С поља долазе звиждуци, режање паса, повици... заштим цвилење и урлици. Улази момак.

- АГА: Опет сте их напујдали?
- МОМАК: Договарају се данима... чекали су оног белог, али није дошао.
- АГА: Зашто?
- МОМАК: Уплашили су се...
- АГА: Чуо сам цвилење... Је ли завршена та борба паса?
- МОМАК: Доберман је заклао оног ротвајлера.
- АГА: Тај пас је добар, брз, млад, оштар.
- МОМАК: Ти си га дресирао.
- АГА: Ко је добио опкладу?
- МОМАК: Још пребројавају новац.
- АГА: Иди, припази да се и они не покољу, као пси.
- МОМАК: Већ су се побили... Пуцали су једном у ногу... Ено га, још лежи, крвари...
- АГА: *(Оштро)*
Нећу више борбе паса у мојој авлији! Нећу крв и растргнуте животиње. Разумеш?
- МОМАК: А петлови...?
- АГА: Нећу ни борбе петлова! Никакво насиље... Не подносим бруталност... Хоћу мир.

Момак излази. Осџају Аџа и Солак.

- СОЛАК: Раније ти није сметало.
- АГА: Неке глупости морају да се прекину.
- СОЛАК: Некада си уживао у глупостима, у борбама људи и паса, у суровим окршајима, у крви.
- АГА: То је завршено... Променио сам се.
- СОЛАК: Сви се ми, у ствари, мењамо. Мењамо мишљење. Треба све завршити. И ово међу нама рашчистити и чудновате догађаје расветлити.

- АГА: Да... И ово међу нама. Имаш ли храбрости за то? О свему говоримо, само не о томе. О ономе што нас мори. Бесконачне и бесмислене приче треба прекинути.
- СОЛАК: Зато сам дошао!
- АГА: Чим сам те угледао, знао сам да нема каравана за тобом, да носиш свилен гајтан за мене и... рекао сам ти то. Мислио си да се шалим, да сам или да сам глуп... Ко те је послао?
- СОЛАК: То није важно... Радио си с њима.
- АГА: Они? А разлог...?
- СОЛАК: И то знаш и сам... Никад не постоји само један разлог. Одсечен си. Ниси марио за дисциплину и ред.
- АГА: Знаш и ти како је бити распет.
- У одају изненада бане шумар. Аџа му даје миџ.*
- СОЛАК: *(Изненађен)*
Који си ти?
- АГА: Пусту га. То је шумар.
- СОЛАК: *(Шумару)*
Шта ћеш ти овде?
- ШУМАР: *(Самоуверено и весело)*
Боље шумар него гробар!
- СОЛАК: Ко је тебе звао?
- ШУМАР: *(Обраћа се Аџи)*
Пролазио сам ноћас шумом. Шума је пуна вила!
- АГА: Знаш да то нису виле... Говори слободно. Нема разлога да се претварамо. Разумемо се...
- ШУМАР: Вешто се крију... Крећу се кроз шуму као кроз своју авлију... Познају сваки граб, сваки хрст, сваку јелу... Мислио сам да једино ја познајем сваки жбун у овој шуми око хана.
- АГА: *(Шумару)*
Изађи... Зваћу те, остани пред вратима.
- Шумар хийро излази, клањајући се. Осџају Аџа и Солак.*
- АГА: Дошао си по мене?

- СОЛАК: Јесам.
- АГА: Оно нису били лажни пуцњи... И није била само птица... Булбул... Птица је случајно улетела уплашена пуцњавом?
- СОЛАК: Послали су ме да те убијем.
- АГА: Откад радиш за њих?
- СОЛАК: Откако си их ти напустио.
- АГА: Зашто си пристао да ме убијеш?
- СОЛАК: У почетку нисам знао да си то ти. Касније сам наслутио, а онда се уверио.
- АГА: Шта си досад чекао?
- СОЛАК: Оклевао сам...
- АГА: Због оне две жене?
- СОЛАК: И због њих... Због једне од њих.
- АГА: Једна од њих, кажу, има везе са мном. Ону другу си ти убацио. Је ли тако?
- СОЛАК: Тако је...
- АГА: Преварила те је...
- СОЛАК: Сам ћу урадити оно што сам наумио!

Солак њолази њрема Аџи.

- АГА: (Уњозорава ѓа)
Без трикова! Знаш да сам избегао многе душманске заседе... Ниси то ти смислио, други су ти дали задатак.

Аџа њљесне рукама. Улази шумар, носећи у рукама свилен ѓајџиан који обавија око Солаковоџ врајџа и извлачи ѓа из одаје. Рву се.

- АГА: (Даје знак шумару)
Нека остане жив!

Шумар се враћа.

- ШУМАР: Шумар није гробар... Знао како се ради кад наиђу дивље свиње... Само треба да се попнеш на дрво. Дивљи вепар не може да дигне главу и не може да ти науди ако си изнад њега... Не може ти ништа.

Ускоро у одају уњада Солак ѓрцајући и хвајџајући се за ѓрло, избе-зумљен, док на њеџа њази и држи ѓа један момак.

- СОЛАК: *(Заг̃рцнуй̃о)*
Шта је ово? Твој чауш хоће да ме задави.
- АГА: Дошао си да ме убијеш, одведеш, шта ли? А сада се чудиш... Само да се мало закопрцаш... соколе мој... нисмо ти пустили ни кап крви.
- СОЛАК: Мало је фалило... да ме убије... Али, разумем твој талас беса.
- АГА: Они у шуми, да се повуку... и да их моје очи више не виде.
- ШУМАР: Ти познајеш те људе?
- АГА: Те смрадове треба растерати. Не знам ко им је старешина. Ти? Почели су ноћу да пале бакље, пију вино из бачви.

Шумар излази. За њим излази Солак, држећи се за г̃рло, још увек заг̃рцнуй̃о... Ага ост̃аје сам, на средини сцене.

- АГА: Овај хан многим бoде очи док одбројава деценије. Предео око хана је мој тајни врт. Лавиринт. Од шуме, не види се кад сунце излази, а кад залази. Ту се сви губе... Долазе из разних побуда. Највише их привлачи злато... Прочула се та прича о богатству и злату које скрива маховина... Ја сам човек с тајном. Свима сам трн у оку. Сви хоће да знају. Од вратара до коњушара и оних чанколиза који се смењују чекајући да им неко зовне пиће и да цаба поједу чорбу кад су мамурни. После иду, па причају оно што су чули и видели, обилазе ханове, роваре... Овде ништа не могу да сазнају... Ја знам тајну. Ту тајну нико није одгонетнуо... Ако је нађен ђуп, ту мора бити бар још један... И ја сам га нашао и подигао овај хан... Од тога живим. Али, мислим да постоји још ђупова. Овде има злата... Пуно злата... само треба мало закопати... Али, на правом месту... Овај хан није врело живота, овуда живот само протиче... То је ђеиф... гледати воду која протиче... Живот... А мој живот, неумитно, тече своме крају... А хан? Не знам да ли ће преживети... Остаће само повест о злату, богатству, моћи, власти... И боговима... Све је то на једној хрпи.

Сцена 2

Аџа, Мула, Зуко. Аџа их њозива да седну њоред њеџа.

- АГА: Мислио сам да сте вас двојица отишли.
- МУЛА: Граду не може да се приђе. Пошао сам, али морао сам да се вратим.
- ЗУКО: Ја, ионако, немам куд.
- АГА: Останите, седите. Имамо још једну ноћ... Бар њен део.
- ЗУКО: Овај хан није окружен шадрванима, мозаицима, авлија није поплочана мермером. Место је дивље, али су га градитељи друма учинили приступачним. Нека је слава ономе ко га је подигао...
- АГА: Знам да од овог хана неће много остати.
- МУЛА: Нешто увек остане записано. Остаће записано бар име.
- АГА: *(Живо)*
Полако... Нисам још мртав. Рано је да ме уписујеш у твој тефтер.
- ЗУКО: Са нама су се вратиле оне две лепе госпе. Под окриљем ноћи, оне су нестале када и Венецијанац и Дубровчанин. Доле их је дочекала ватра. Нису имале куд. Зато су се вратиле. Одвојиле су се од Млечанина и Дубровчанина... Они су отишли, а оне ће на другу страну. Чекају да им се окупи пратња па да оду.
- АГА: Нека им је са срећом!
- ЗУКО: *(Обазриво)*
Једна од њих ти је ћерка... кажу.
- АГА: Зато је дошла... Да ме види... Звала ме је да идем с њом.
- ЗУКО: Остао си...
- АГА: Остајем где сам.
- ЗУКО: Виђаћеш је... ако није далеко.
- АГА: Све ми је даље. Даљина ми постаје све већа и послови тежи, замарају ме и исцрпљују.
- ЗУКО: Долазиће она...

АГА: Није ово први пут да се видимо. И раније је долазила мени и ја ишао њој... Нико то није знао... Брзо се заситимо једно другог. У почетку јој је било занимљиво да слуша моје приче, и мени њене. Испричала ми је како су морале да напусте кућу, како су се потом вратиле, како јој је мајка умрла на рукама, како се школовала... Мислим да има неког ко се везао за њу. Видео сам га. Не свиђа ми се, ни он, ни његови... А она... Она је већ жена, а ја старац. Кад сам јој био најпотребнији, били смо удаљени једно од другог. Она сада има свој живот, ја свој.

МУЛА: *(Замишљено)*
Е, како ли су моји доле у граду... јесу ли живи, имају ли шта да једу ?

АГА: Такве мисли су и мене, често, походиле.

ЗУКО: А шта је са оним твојим пријатељем? Мислио сам да ти је брат.

АГА: Можда... Примио сам га као пријатеља, а он је дошао да ме убије. Водили смо овде у хану лагодне разговоре о свему и ничему, о Богу и људима, о неким давним данима, прохујалом времену... Помислио сам да ми нико није ближи од њега. А онда сам увидео да ми ради о глави, да је дошао да ме убије. Причао ми је о ливавцима и онима који пријављују људе, а он је гори од њих. Полакомио се на благо... или власт. Опраштам му!

ЗУКО: Сви су нестали оне ноћи, сем њега. Сада је и он нестало.

АГА: *(Ведро)*
Остали сте само вас двојица. Летописац и путописац. И ја с вама, на ветрометини... Варалица међу варалицама.

Зуко и Мула њо ко зна који њуи скуљљају сивари.

АГА: *(Великодушно)*
Останите колико желите. Једите и пијте колико хоћете... Наилазе пролећне бујице...

Аџа несџаје са сцене (као да џа њодидже deus ex machina). Зуко и Мула осџају сами.

ЗУКО: Како би описао ханџију?

МУЛА: Чудан човек.

ЗУКО: И још...

МУЛА: Опасан човек!

- ЗУКО: И шта још?
- МУЛА: Моћан човек.
- ЗУКО: У чему је његова моћ?
- МУЛА: Не показује је и због тога су се други узнемирили.
- ЗУКО: А жене?
- МУЛА: Не знам ко је грешан, оне или он.
- ЗУКО: А власт?
- МУЛА: Пао је у једном тренутку у ту замку... Никада се није посве опоравио.
- ЗУКО: Пио је и блуднично... Новац, жене, моћ... ништа га није мимоишло.
- МУЛА: Ни патња.
- ЗУКО: Био је окружен брбљивцима и превртљивцима, обузет пороцима, распет на једној земљи са три бога... Бар три. Хтео је да се препусти пролећу, знајући да бујица-ма мора одолети.

На сцени се појављује сјајари врајтар.

ВРАТАР: Једни одлазе... други долазе...

Врајтар одлази.

- МУЛА: Јутрос је владала гробна тишина. Затим је неко прогалопао и разбио је... После, видео сам у полутами женску силуету.
- ЗУКО: Шта ради?
- МУЛА: Изгледа као да се моли. Моли се.
- ЗУКО: Да ли је очишћена од греха?
- МУЛА: Верује...
- ЗУКО: Ко је та жена?
- МУЛА: Из утробе хана, као из дубине храма, чује се молитва.

Хан се у међувремену јавља. Излазе и последњи гостии, лејиоисац и јујиоисац, Мула и Зуко.

- ЗУКО: Овде неко лаже!
- МУЛА: Отишли су сви који су ноћили у овом хану.
- ЗУКО: Као да живот траје само један дан.

ЗАТАМЊЕЊЕ

 ЕПИЛОГ

Жамор у њозоришином бифеу...

ГЛАС

ИНСПИЦИЈЕНТА: Представа је завршена. Завеса, молим!
Хвала!

ПРВИ ГЛУМАЦ: Ето, заврши се и то чудо.

ДРУГИ ГЛУМАЦ: Незадовољан си, љут... Немаш улогу у овом комаду... Јеси ли гледао представу?

ПРВИ ГЛУМАЦ: Узео сам само “бри”.

Улазе друџи љлумци, учесници њредсџаве, ознојени, њод иминком, љлумице са букеџима цвеџа. Сви делују задовољно, уџуџу се ка џардаробама.

ПРВИ ГЛУМАЦ: Сад ће бити чашења...

Улазе редиџељ и џумач једне од џлавних улоџа. Седају, њоручују џиџе.

РЕДИТЕЉ: Шта кажеш сада?

ПРВИ ГЛУМАЦ: Било је добро. Изгубило ми се у току представе, а на крају посве испрало оно да је комад историјски. Да смо уместо у овим лисичјим одорама у оделима, сакоима, са краватама, ципелама са пачјим кљуном, све би деловало другачије... Девојке у кратким сукњама, хотелске собе уместо хана, модеран амбијент... Све би деловало другачије... Кад би сад изашао на улицу... Телохранитељи уместо ханских момака, аутомобили и авиони уместо коња и дева и каравана, куле близнакиње уместо пожара, терористи... политичари и Казанова као Џемс Бонд.

Пролази декоратџер с флашом џива у руци.

ДЕКОРАТЕР: Кажу да се завеса двадесет пута подизала и спуштала.

ПРВИ ГЛУМАЦ: *(Заједљиво)*
Право мало чудо!

РЕДИТЕЉ: Чаше су пуне!

Појачавају се џласови, бифе је џун џлумаца, џосџиџу, балерина... За шанком седи џозориџни криџиџичар коме се, уз џиће, џридружују два џлумца.

ПРВИ ГЛУМАЦ: Ово је јефтина, срцепарајућа прича, љубавна, са примесом трилера.

ДРУГИ ГЛУМАЦ: Не, ово је политички театар.

ПРВИ ГЛУМАЦ: Кад мало размислим, пре би се рекло да је ово историјска драма.

КРИТИЧАР: *(Извешџачено)*
Ако се аналитички посматра, ово је, рекло би се, синтеза. Покушај да се споје мит, легенда и стварност, прошлост и садашњост.

ПРВИ ГЛУМАЦ: Питаћемо писца шта је хтео да каже. А писац? Где је писац?

ДРУГИ ГЛУМАЦ: Писца нема!

ПРВИ ГЛУМАЦ: Шта смо, ко смо ми? Лица која траже писца.

ДРУГИ ГЛУМАЦ: Не... Ми чекамо писца.

ПРВИ ГЛУМАЦ: Доћи ће!

СВРШЕТАК